

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

Volume 2, Issue 1, 2022

Developments Governing the Crime of Terrorism Financing in Iranian Law and International Documents

Mahdi Razaghi Nezhad¹, Kiumars Kalantari^{*2}

1. Ph.D Student, Department of Criminal Law and Criminology, Gorgan Branch, Islamic Azad University, Gorgan, Iran.

2. Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Sciences, Mazandaran University, Babolsar, Iran. (Corresponding Author)

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 135-144

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0002-9624-1559

TELL: +98111123338

Email: kalantar@nit.ac.ir

Article history:

Received: 10 Oct 2021

Revised: 15 Jan 2022

Accepted: 25 Jan 2022

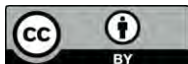
Published online: 21 Mar 2022

Keywords:

*Financing Terrorism, Money
Laundering, International
Documents.*

ABSTRACT

Financing terrorism is one of the most important crimes. In this study, the question is whether in Iranian law, a proportional legislative attention has been considered for the prevention of terrorism financing crime. In response to this, we found that Iran's criminal policy on combating the crime of terrorism financing has acted relatively in accordance with international documents and is facing flaws in international rules and principles that exist in order to prevent the crime of terrorism financing. In this context, we can refer to the guidelines on the formation and organization of the Anti-Money Laundering and Terrorism Financing Unit approved in 2022 and laws such as the Anti-Money Laundering Act of 2007, as well as the Executive Regulations of the Anti-Money Laundering Act 2009 and the Anti-Terrorism Financing Act of 2015 and an amendment adopted in 2018 that these regulations have been enacted in accordance with international laws and documents.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2022 The Authors.

How to Cite This Article: Razaghi Nezhad, M & Kalantari, K (2022). "Developments Governing the Crime of Terrorism Financing in Iranian Law and International Documents". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 2(1): 135-144.

مقدمه

بزه یا پدیده مجرمانه پولشویی به سلسله عملیاتی اطلاق می‌گردد که برای پنهان نمودن منشأ مجرمانه پول‌های حاصل از فعالیت‌های مجرمانه به‌کار برده می‌شود. بنابراین پولشویی بزه‌ی می‌باشد که در راستای بزه منشأ رخ می‌دهد. پولشویان درآمدهای حاصل از کارهای خلاف را به تجارت و معاملات قانونی وارد می‌نمایند و با انجام مراحل کوشش بر قانونی و مشروع جلوه دادن پول‌ها می‌نمایند. بزه پولشویی از جمله جرایم مخرب بر اقتصاد سالم و قانونی جامعه و نظام است. این پدیده نه تنها بر اقتصاد، بلکه جنبه‌های اجتماعی جامعه را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. چنانچه در جهت پیشگیری با این پدیده خطرناک اقداماتی انجام نشود مجرمان این جرم با عواید حاصل از کارهای خلاف خود قدرتمندتر شده و جامعه را به انحطاط می‌کشانند. امروزه به دلایلی همچون روش‌های مبتکرانه و معاملات پیچیده‌تر، حجم اطلاعات بالا، بانکداری الکترونیک، استمرار و... پیشگیری از جرم پولشویی مشکل‌تر از دهه‌های قبل شده است و از مختصات این بزه می‌توان به سازمان یافته بودن با بهره‌گیری از توانمندی‌های الکترونیکی، بین‌المللی بودن با توجه به تخصص اشخاص که با سازکار بین‌المللی، پول، سرمایه، قوانین بین کشورها مطلع هستند (قنبری عدیوی، ۱۳۹۵: ۱).

موضوع تأمین مالی تروریسم، به‌عنوان یکی از مسائل بسیار مهمی است که قوانین و مقررات مختلفی در راستای مبارزه با این امر در عرصه ملی و بین‌المللی وضع گردیده است که دستورالعمل نحوه تشکیل و ساماندهی واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۴۰۱ یکی از مهمترین قوانینی است که جدیداً مورد توجه قانونگذار بوده است. نخستین بار موضوع تأمین مالی تروریسم، در سال ۱۹۷۰ میلادی در سازمان ملل متحد مطرح گردید و اوج طرح آن نیز پس از حوادث ۱۱ سپتامبر است که مبارزه با

تأمین مالی تروریسم در سال ۱۹۹۹ و قطعنامه الزام‌آور شماره ۱۳۷۳ مورخ ۲۸ سپتامبر ۲۰۰۱ شورای امنیت با عنوان کمیته مقابله با تروریسم ایجاد گردید و پس از آن نیز کنوانسیون‌های منطقه‌ای و بین‌المللی بسیاری در این زمینه وضع گردیده‌اند که هدف این مقررات نیز، مبارزه با تأمین مالی تروریسم می‌باشد. شورای امنیت در بطن بند سوم قطعنامه الزام آور شماره ۱۳۷۳ هر نوع عمل تروریست بین‌المللی را به‌عنوان تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی توصیف می‌کند و کشورها را ملزم به جرم‌انگاری این موضوع با عنوان بزه تأمین مالی تروریسم می‌نماید. اما مسأله آن است که سیاست جنایی ایران در مبارزه با بزه تأمین مالی تروریسم با نظر داشتنی بر اسناد بین‌المللی از چه جایگاهی برخوردار می‌باشد؟ کشور ایران تاکنون عضو بسیاری از کمیسیون‌های مبارزه با تأمین مالی تروریسم در عرصه بین‌المللی شده است و با توجه به اینکه قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ و همچنین آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۸۸ و قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم در سال ۱۳۹۴ و اصلاحی مصوب ۱۳۹۷ در این زمینه مصوب گردیده است، این موضوع را می‌رساند که مقررات موجود در حقوق ایران در عرصه مبارزه با تأمین مالی تروریسم نیز سیاست تقنینی و اجرایی مناسبی را وضع نموده‌اند. ایران در عرصه بین‌المللی از ۱۱ کنوانسیون وضع شده تنها به عضویت کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۹۹۹ نییوسته است به طوری که مفاد این کنوانسیون را قبول نموده و در قوانین و رویه قضایی ایران به‌کار رفته است.

به طور کلی، در عرصه سیاست جنایی و تقنینی، برای جرم‌انگاری تأمین مالی تروریسم می‌بایست ارکان سه‌گانه قانونی، مادی و معنوی موجود باشد تا بتوان این پدیده را جرم تلقی نمود و از این رو مطابق بند «۱» ماده «۲» کنوانسیون

یکی از قوانین بسیار مهم در زمینه مبارزه با تأمین مالی تروریسم، قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ است که در ابعاد مختلفی به بررسی عوامل پیشگیرانه کیفی با جرم‌انگاری برخی جرایم و همچنین مجازات فاعلین جرم پرداخته است. امروزه قوانین کیفی در ایران و جهان با تحولات شگرفی روبه‌رو گردیده است و در زمینه‌های مختلفی می‌توان به عناوین مجرمانه جدیدی دست یافت؛ یکی از جرم‌انگاری‌های جدیدی که از دهه ۱۹۸۰ میلادی اذهان عام و خاص را به خود برانگیخته را می‌توان جرم‌انگاری پولشویی عنوان نمود که در سال ۱۳۸۶ نیز در حقوق ایران به‌عنوان «قانون مبارزه با پولشویی» جایگاه خود را تثبیت نموده است. به طور کلی می‌توان عنوان نمود که مبنای وضع قانون مزبور را می‌توان مقتبس از آیات، روایات و احادیث فقهی و همچنین قواعد فقهی موجود در این زمینه عنوان نمود که پولشویی یا تطهیر پول را به‌عنوان پدیده‌ای مذموم قلمداد نموده و این موضوع در سطح ملی و بین‌المللی نیز امری مجرمانه تلقی شده است. امروزه در راستای تأمین مالی تروریسم، قوانین، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مختلفی وضع گردیده است که هر یک با مبنای مبارزه با تروریسم وضع گردیده‌اند.

۱-۲- آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۸۸

آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۸۸ یکی دیگر از تکمله‌های قانونی است که در خصوص بزه تأمین مالی تروریسم و با عنوان پیشگیری کیفی طرح گردیده است. آیین‌نامه مذکور به‌عنوان یکی از مقررات کامل‌کننده قانون ماهوی شناخته شده است که شرایط مبارزه با بزه تأمین مالی تروریسم را بنا نهاده است. قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ تکالیف و اختیاراتی به شورای عالی مبارزه با پولشویی ارائه نموده است تا آیین‌نامه‌های ضروری قانون را مصوب نماید ولیکن شورای مذکور با مصوب کردن آیین‌نامه اجرایی

مقابله با تأمین مالی تروریسم مجمع عمومی سازمان ملل متحد مصوب ۱۹۹۹: «ارائه یا جمع‌آوری وجوه، به هر وسیله، به طور مستقیم یا غیرمستقیم، بر خلاف قانون و به طور عمد، به قصد یا به علم اینکه به طور کلی یا جزئی صرفاً اجرای اعمال تروریستی گردد». جرم تلقی گردیده و در حقوق ایران نیز به موجب ماده «۱» قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۳۹۴ و اصلاحی مصوب ۱۳۹۷ تأمین مالی تروریسم، جرم تلقی گردیده است و مطابق این ماده: «تهیه یا جمع‌آوری وجوه یا اموال به هر طریق چه دارای منشأ قانونی باشد یا نباشد و یا مصرف تمام یا بخشی از منابع مالی حاصله از قبیل قاچاق ارز، جلب کمک‌های مالی و پولی، اعانه، انتقال پول، خرید و فروش اوراق مالی و اعتباری، افتتاح مستقیم یا غیرمستقیم حساب یا تأمین اعتبار یا انجام هرگونه فعالیت اقتصادی اشخاص توسط خود یا دیگری برای انجام اعمال زیر یا جهت ارائه به افراد تروریست یا سازمان‌های تروریستی، تأمین مالی تروریسم است و جرم محسوب می‌شود». مواد فوق‌الذکر، به‌عنوان رکن قانونی این بزه عنوان شده است که ارکان مادی و معنوی آن نیز در اثباتی مقرره وضع گردیده است.

۱-۱- قلمرو تقنینی مبارزه با بزه تأمین مالی تروریسم در حقوق

ایران

قلمرو تقنینی مبارزه با بزه تأمین مالی تروریسم در حقوق ایران را می‌توان در قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶، دستورالعمل نحوه تشکیل و ساماندهی واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۴۰۱، آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۸۸، قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم در سال ۱۳۹۴ و اصلاحی مصوب ۱۳۹۷، لایحه قاچاق کالا و ارز و ریال (۱۳۸۱) و قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ مورد مطالعه قرار داد که ذیلاً مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۱- قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶

مصوب ۱۳۸۸ از اختیاراتی که مطابق قانون تفویض گردیده، گاه به دلیل فنی بودن جرایم جدید و جبران نقایص قانون مذکور در جهت هماهنگی با اسناد بین‌المللی نظیر کنوانسیون پالرمو ۲۰۰۰ میلادی عدول نموده و فراتر از آن در مواد ۲۷، ۲۸ و ۳۸، اقدامات فرا قانونی انجام داده است. به طور کلی آیین‌نامه مذکور علی‌رغم آنکه دارای توانمندی‌هایی در جهت پیشگیری از پولشویی است، دارای نواقص عدیده‌ای است که در قوانین بعدی اینگونه نواقص، با تصویب قوانین مختلف تا حدودی پوشیده شد.

۱-۳- قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۳۹۴ (اصلاحی ۱۳۹۷)

قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم یکی از مهمترین قوانین در عرصه مبارزه با تروریسم است که قانونگذار ضمانت اجراها و چارچوب مبارزه با این پدیده مجرمانه را در ماده نخست چنین تبیین نموده است: «تهیه یا جمع‌آوری وجوه یا اموال به هر طریق، چه دارای منشأ قانونی باشد یا نباشد و یا مصرف تمام یا بخشی از منابع مالی حاصله از قبیل قاچاق ارز، جلب کمک‌های مالی و پولی، اعانه، انتقال پول، خرید و فروش اوراق مالی و اعتباری، افتتاح مستقیم یا غیرمستقیم حساب یا تأمین اعتبار یا انجام هرگونه فعالیت اقتصادی اشخاص توسط خود یا دیگری برای انجام اعمال زیر یا جهت ارائه به افراد تروریست یا سازمان‌های تروریستی، تأمین مالی تروریسم است و جرم محسوب می‌شود». به طور کلی بزه تأمین مالی تروریسم در قانون مذکور در ابعاد جدیدی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته و ابعاد و چارچوب آن نیز در ماده نخست مورد توجه مقنن بوده است.

۱-۴- دستورالعمل نحوه تشکیل و ساماندهی واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۴۰۱

یکی از اقدامات بسیار مؤثر در عرصه سیاست جنایی تأمین مالی تروریسم، مصوب شدن دستورالعمل نحوه تشکیل و

ساماندهی واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم در سال ۱۴۰۱ است که محتوای ارزنده و پیشگیرانه را برجای نهاده است؛ به گونه‌ای که به‌عنوان یک تحول عظیم در عرصه قانونگذاری شناخته شده و این دستورالعمل به چالش‌های سابق که در قوانین مختلف وجود داشته پاسخ گفته و اقدام به ساماندهی واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم نموده است و احکام و الزامات مربوط به ساختار و تشکیلات واحدهای مبارزه با پولشویی و نحوه احراز صلاحیت و عزل یا هرگونه تغییر مدیر ارشد واحدهای مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم در اشخاص مشمول قانون مبارزه با پولشویی مصوب سال ۱۳۸۶ با اصلاحات و الحاقات بعدی تصویب و به شبکه بانکی ابلاغ گردید و این عمل، به‌عنوان اقدامی قانونی و همه‌جانبه در عرصه مدیریت اشخاص صاحب منصب و نظر در عرصه خدمات پولی تلقی می‌گردد. در بطن ماده ۳۷ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی مصوب جلسه مورخ ۱۳۹۸/۰۷/۲۱ هیأت وزیران و تبصره‌های ۱ الی ۶ ذیل آن به تبیین برخی از احکام و الزامات مربوط به ساختار و تشکیلات واحدهای مبارزه با پولشویی و نیز نحوه احراز صلاحیت و عزل یا هرگونه تغییر مدیر ارشد واحدهای مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم در اشخاص مشمول قانون مبارزه با پولشویی مصوب سال ۱۳۸۶ با اصلاحات و الحاقات بعدی آن پرداخته است. همچنین در تبصره ۶ ماده ۳۷ این آیین‌نامه مقرر شده است که دستورالعمل اجرایی مربوط به نحوه ساماندهی تشکیلات سازمانی واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم در مؤسسات اعتباری توسط مرکز اطلاعات مالی با همکاری بانک مرکزی تدوین و توسط بانک مرکزی ابلاغ گردد. «دستورالعمل نحوه تشکیل و ساماندهی واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم در مؤسسات اعتباری غیر بانکی» مشتمل بر تکالیف مهمی است که از جمله اهم آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

قضایی پاسخگو باشند، ممکن است از برخی حمایت‌های اجتماعی نظیر دریافت یارانه‌های نقدی و غیرنقدی محروم شوند.

با تدقیق در چارچوب و ابعاد قانونی دستورالعمل نحوه تشکیل و ساماندهی واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۴۰۱ می‌توان عنوان نمود که مقنن شرایط خاص و عامی را در جهت ساماندهی واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم وضع نموده که از جمله می‌توان به صلاحیت و نحوه انتخاب هیأت مدیره و سایر مسؤولان، نحوه انستاد حساب‌ها و کنترل و نظارت بر آنها، عزل مسؤول واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم مؤسسه اعتباری، تأسیس واحدی با عنوان واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم به صورت مستقل و... اشاره داشت که با عنوان قانون خاص در عرصه مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم شناخته می‌شود.

۲- تحولات مبارزه با بزه تأمین مالی تروریسم در عرصه حقوق بین‌الملل

تأمین مالی تروریسم صرفاً یک مسأله حقوقی داخلی نبوده و به‌عنوان مصداقی از فساد از چند دهه اخیر وارد اکثر کشورهای جهان شده و تحولات تقنینی نیز بر آن حاکم بوده است. بزه تأمین مالی تروریسم یک «مسأله بین‌المللی» و «جهانی» شناخته می‌شود؛ حتی اگر در بسیاری از موارد، وقوع آن بدون وجود یک عنصر خارجی (فرا سرزمینی) قابل تصور باشد؛ زیرا اقتصاد و روابط تجاری و اجتماعی و در نهایت صلح و امنیت در تمام نقاط جهان به یکدیگر وابسته است (مارتی، ۱۳۷۶: ۵۵-۸۳). اما امروزه حتی قواعد حقوق بشردوستانه به مخاصمات مسلحانه داخلی نیز تسری یافته است و دیوان کیفری بین‌المللی نیز در این مورد به مانند مخاصمات مسلحانه بین‌المللی دارای صلاحیت است. در تفکر کلاسیک، شاید پذیرفتنی نباشد که ارتشاه یک مقام در بخش

مؤسسات اعتباری مکلفند واحدی را با عنوان واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم به صورت مستقل تأسیس نموده و وظایف آن واحد را از سایر واحدها تفکیک نمایند. ساختار سازمانی واحد مذکور باید هم‌تراز با بالاترین سطح واحدهای عملیاتی تنظیم شود. ساختار سازمانی پیشنهادی واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم هریک از مؤسسات اعتباری باید پس از تصویب در هیأت مدیره مؤسسه اعتباری، برای بررسی و انجام اقدامات مورد اشاره در ماده ۶ دستورالعمل به بانک مرکزی ارسال گردد. با توجه به این موضوع، می‌توان عنوان داشت که ضوابط خاصی بر قانون مذکور در جهت پیشگیری کیفری از این گونه جرایم حاکم است و هر اقدامی می‌بایست توسط هیأت مدیره تصویب گردد.

نیاز به ذکر است که بانک مرکزی در آخرین اقدام با نظارت هوشمند بر تراکنش‌های بانکی، برخی از تراکنش‌های غیرمعمول که هدف قانونی یا اقتصادی مشخصی نداشتند و دارای معیارها و قرائن قوی دال بر وقوع تخلف و انجام معاملات غیرمجاز و غیرقانونی بوده‌اند شناسایی و ضمن مسدود کردن وجوه مربوطه، مدیران خاطی را برکنار کرد. بررسی‌های بانک مرکزی حاکی از آن است که تعداد قابل ملاحظه‌ای از حساب‌های سپرده بانکی دارای تراکنش‌های مشکوک به پولشویی، در شمول حساب‌های اجاره‌ای قرار دارند. در این حساب‌ها، افراد کلاهبردار با فریب صاحبان حساب‌های بانکی اقدام به اجاره حساب بانکی اشخاص کرده و متعاقباً اقدام به تسویه وجوه مربوط به فعالیت‌های غیرمجاز خود از طریق آن‌ها می‌کنند. از این‌رو بانک مرکزی ضمن اعلام مجدد این‌که مسؤولیت تمام تراکنش‌ها و مبادلاتی که از طریق حساب و کارت بانکی انجام می‌شود بر عهده دارنده آن است، متذکر می‌شود که صاحبان حساب‌های اجاره‌ای علاوه بر این‌که باید نزد مراجع قانونی، مالیاتی، انتظامی و

تروریسم وضع گردیده‌اند که ذیلاً مورد مطالعه و تحلیل قرار خواهند گرفت.

بنابراین یکی از مهمترین اقدامات مؤثر بین‌المللی و در راستای جهانی و بین‌المللی شدن بزه تأمین مالی تروریسم و مقابله با آن، تصویب کنوانسیون سازمان ملل متحد در جهت مبارزه با فساد (مصوب سال ۲۰۰۳) (موسوم به کنوانسیون مریدا) می‌باشد که به جلوه‌های سیاست جنایی قضایی و تقنینی توجه ویژه‌ای نموده است و پس از آن قوانین اکثر کشورها همچون ایران از آن تأسی پذیرفته‌اند. این سند زمینه یک همکاری بین‌المللی برای مبارزه و پیشگیری از فساد را فراهم نموده است. تصویب این کنوانسیون توسط مقنن ایران در تاریخ ۱۳۸۷/۸/۲۰ الزاماتی را ایجاد نموده است، زیرا در این کنوانسیون جرم‌انگاری‌های جدیدی صورت پذیرفته و به دولت‌های عضو تکلیف شده است. تطبیق جرایم جدید بررسی شده در کنوانسیون با حقوق کیفری ایران نشان می‌دهد که یا اصلاً جرمی با این عنوان در قانون کیفری ایران وجود ندارد یا تحت عنوان دیگری جرم‌انگاری شده است و یا نظام کیفری ایران قسمتی از آن جرم را و نه به طور کامل مورد توجه قرار داده است که در هر سه مورد الزام مقنن ایران به جرم‌انگاری این اعمال با موازین فقهی و قانون اساسی مغایرتی نخواهد داشت. مقنن با تصویب این جرایم ضمن اینکه قوانین داخلی در ارتباط با مبارزه با فساد اداری و مالی را تکمیل خواهد کرد، در همکاری بین‌المللی مبارزه با فساد نیز مشارکت خواهد داشت. با وجود این، جمهوری اسلامی ایران اخیراً به کنوانسیون مریدا ملحق گردیده است. اگر چه این اقدام در جای خود مثبت بوده است، اما اصولاً در پیوستن به یک کنوانسیون یا معاهده آنچه بیش از همه اهمیت پیدا می‌کند، فراهم کردن زمینه اجرای مفاد آن کنوانسیون است که در واقع تعهدات بین‌المللی دولت‌ها محسوب می‌شود. از آنجا که تصویب کنوانسیون مریدا نشانگر عزم بین‌المللی

خصوصی بدون هیچ گونه عنصر خارجی یا فرا سرزمینی، واجد چنان اهمیتی باشد که در کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد جرم‌انگاری و دولت‌ها متعهد به جرم دانستن و مجازات مرتکبان آن‌ها شوند. اما واقعیت این است که پیچیدگی و درهم‌تنیدگی مسائل بین‌المللی نیازمند درک متقابل جامعه جهانی از مسائل، گفتگو و یافتن راه حل‌های مشترک و منصفانه می‌باشد؛ عوامل اقتصادی مانند بدهی، فقر، توسعه و نظم اقتصادی که وابستگی متقابل اقتصادها به یکدیگر را می‌رسانند، جهانی شدن این عوامل را ناگزیر می‌سازد. که مجموعه این موضوعات و عوامل، بیانگر جهانی شدن هستند که موضوع تأمین مالی تروریسم نیز از این موضوع مستثنی نیست (اخوان زنجانی، ۱۳۸۱: ۴۷-۵۱). با دقت در وضع قوانین بین‌المللی می‌توان عنوان داشت که بزه تأمین مالی تروریسم و جرم‌انگاری آن در سطح حقوق بین‌الملل و توجه سازمان ملل در قطعنامه‌ها و قوانین مختلف می‌تواند، دلیلی بر جهانی شدن موضوع تأمین مالی تروریسم باشد.

با توجه به احساس مشترک و نگرانی‌های جامعه جهانی، موضوع مقابله با فساد در سازمان ملل متحد، مسؤولیتی بین‌المللی تلقی شد و به طور رسمی و صریح از سال ۱۹۷۵ با تصویب قطعنامه‌ای در مجمع عمومی آغاز گردید. موضوع تصویب کنوانسیون مستقل برای مبارزه علیه فساد در قطعنامه شماره ۵۵/۶۱ مورخ ۴ دسامبر ۲۰۰۰ مجمع مطرح شد که نتیجه آن تشکیل «کمیته کارشناسی» در دبیرخانه دفتر پیشگیری از جرم در سازمان بود که در نهایت به تصویب کنوانسیون مبارزه علیه فساد در قطعنامه ۵۸/۴ مجمع در تاریخ ۳۱ اکتبر ۲۰۰۳ و در تکمیل کنوانسیون آن سازمان در مورد مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی ۲۹ سپتامبر ۲۰۰۳ منجر شد (جلالی و قاسمی، ۱۳۹۴: ۳۸۱) که در اثنای قوانین فوق‌الذکر، قوانین اختصاصی نیز در جهت تأمین مالی

امکان استناد به قانون اجازه الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد در خصوص برخورد کیفری با فساد در بخش خصوصی، نظر منفی داده و آن را خلاف اصل قانونی بودن جرم و مجازات دانسته است. این پاسخ به نظر صحیح می‌رسد؛ زیرا کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل که مواد آن با تغییرات بسیار اندک و جزئی، عیناً در قالب قانون داخلی به تصویب رسید، در مقام قانون‌گذاری جزایی نیست بلکه قریب به اتفاق مواد کنوانسیون به درخواست یا التزام کشورهای عضو در جهت تطبیق نظام حقوقی خود با مفاد کنوانسیون می‌پردازد. از این‌رو جرم‌انگاری مواد مذکور کنوانسیون مریدا در حقوق داخلی ضروری است (دادخدایی، ۱۳۹۲: ۱۵۲). زیرا در این کنوانسیون جرم‌انگاری‌های جدیدی صورت پذیرفته و به دولت‌های عضو تکلیف شده است. در مواد ۱۵ تا ۲۳ کنوانسیون از دولت‌های عضو خواسته شده است اعمالی نظیر رشاء و ارتشاء، اختلاس و اعمال نفوذ، دارا شدن ناروا، سوءاستفاده از اختیارات و تطهیر عواید ناشی از جرم را «در صورتی که به نحو عمدی ارتکاب یابند» جرم و قابل مجازات اعلام کنند و البته موضوع مصادیق مختلفی از تأمین مالی نیز در این کنوانسیون مورد جرم‌انگاری قرار گرفته است.

کنوانسیون مریدا، به دنبال نگرانی‌هایی که در سطح بین‌الملل در مورد فساد و شیوع آن وجود داشت شکل گرفت و هدف اساسی آن یک همکاری فراملی و بین‌الدولی برای مبارزه پایدار با چنین پدیده مخربی بود. کنوانسیون مریدا در یک مقدمه، هفت فصل و ۷۱ ماده تنظیم شده است و در ۱۱ ماده آن یا اصلاً در قانون کیفری ایران چنین جرمی وجود ندارد یا قسمتی از آن، مورد جرم‌انگاری قرار گرفته است که با توجه به این موضوع، لازم به ذکر است که قوانین کیفری ایران نیز در برخی مصادیق و تبیین ارتباط موضوع فساد اقتصادی با تأمین مالی تروریسم دارای نواقصی است.

برای پیشگیری در مقابله با فساد اداری و مالی است، در این کنوانسیون جرم‌انگاری‌هایی صورت پذیرفته و به دولت‌های عضو تکلیف شده است که بعضاً آن‌ها در قوانین جزایی ایران وجود ندارند و ضرورت پرداختن به آن بیش‌ازپیش احساس می‌شود. همچنین باید اضافه نمود که موضوع مقابله با فساد، دیگر تنها یک مسأله داخلی برای دولت‌ها نیست بلکه جنبه فراملی به خود گرفته است (فرهمند، ۱۳۸۸: ۸۷-۸۶).

لازم به ذکر است که پیش از این در کنوانسیون ۲۰۰۰ سازمان ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی موسوم به کنوانسیون پالمو، کشورها برای مبارزه با جرایم مرتبط با فساد نظیر پولشویی و تطهیر عواید حاصل از ارتکاب جرم و همکاری‌های بین‌المللی مرتبط، تعهداتی را پذیرفته‌اند (نمایان و طیبی، ۱۳۸۸: ۲۵-۲۳). به نظر می‌رسد طرح و تصویب این کنوانسیون هم به‌عنوان مقرره‌ای بسیار مرتبط با کنوانسیون مریدا لازم باشد. همچنین کنوانسیون علیه فساد به تفصیل مقررات ناظر به استرداد را مورد حکم قرار داده است. دولت‌های عضو می‌توانند همین مقررات را مبنای عمل در تقاضا یا پذیرش تقاضای استرداد قرار دهند. در عین حال مطابق بند ششم ماده ۴۴ دولت‌ها می‌توانند با صدور اعلامیه از اعمال مقررات کنوانسیون صرف نظر کرده و استرداد مجرمین را مبتنی بر معاهدات دو یا چندجانبه خود با دیگر کشورها قرار دهند. دولت ایران می‌تواند از این موقعیت استفاده که از جمله قواعد پذیرفته شده حقوق «یا استرداد یا محاکمه» نماید. در هر حال نباید از قاعده بین‌الملل است، در این گونه کنوانسیون‌ها غافل بود.

البته در راستای پذیرش یا عدم پذیرش کنوانسیون مریدا در حقوق داخلی ایران با نظرات موافق و مخالف بسیاری روبه‌رو بوده‌ایم، به طوری که این اختلافات در رویه قضایی نیز وارد شده با این حال اداره حقوقی، به موجب نظر مشورتی شماره ۷/۳۸۵۸ مورخ ۱۳۹۰/۸/۱۴ در پاسخ به استعلامی راجع به

مجازات سنگین این مرتکبین جرم تأکید می‌گردد (حاجی‌ده‌آبادی و خاتمی، ۱۳۹۷: ۵۶-۵۵). به‌طور کلی در خصوص جرایم تأمین مالی تروریسم، سیاست حاکم بر حقوق بین‌الملل را می‌توان واکنشی عنوان داشت و کشورها را ملزم به تدوین قوانین پیشگیرانه نموده است. از این رو اکثر کشورها از جمله ایران، با در نظر داشتن مقررات بین‌المللی اقدام به وضع قوانین پیشگیرانه از جمله مبارزه با تأمین مالی تروریسم نموده‌اند.

نتیجه‌گیری

سیاست جنایی ایران همواره در مقابله با جرایم اقتصادی و تأمین مالی تروریسم بوده است و این موضوع با پذیرفتن اسناد بین‌المللی و اقتباس از قوانین فراملی به اوج خود رسیده است. سیاست جنایی قضایی و تقنینی در جرایم اقتصادی به‌ویژه بزه تأمین مالی تروریسم، عمدتاً در راستای فساد و مبارزه با آن بوده است. کنوانسیون مریدا یکی از کنوانسیون‌های مهم بین‌المللی است که قوانین ملی ایران نیز در برخی از مقررات از قانون مزبور الهام گرفته است و نظام جمهوری اسلامی ایران کنوانسیون مبارزه با فساد را امضا نموده و متعاقب آن مجلس شورای اسلامی نیز آن را تصویب کرده است. از این رو تحولات چشمگیری در زمینه مبارزه با بزه تأمین مالی تروریسم در حقوق ایران با تأسی از اسناد بین‌الملل پدید آمده است که از جمله مهم‌ترین این مقررات، وضع و تصویب قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۳۹۴ با اصلاحات پدید آمده در سال ۱۳۹۷ و دستورالعمل نحوه تشکیل و ساماندهی واحد مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۴۰۱ است. البته مقررات ایران در راستای حقوق بین‌الملل در زمینه بانکی، عملیاتی جهت مبارزه با تأمین مالی تروریسم داشته است که عبارت‌اند از ایجاد سامانه‌های یکپارچه بانکی، محدودیت سقف حساب‌های بانکی، نظارت‌های بانکی و مالی، مسدود کردن حساب‌های مشکوک و غیر بانکی، پیشگیری از پول‌شویی، اجرای کیفرهای مالی و تحریم کشورهای حامی تروریسم را می‌توان

به‌طور کلی در راستای واکنش بین‌المللی به پدیده‌های جنایی همچون تأمین مالی تروریسم، شدیدترین نوع پاسخ، مجازات است. پس از ظهور پدیده جهانی تروریسم و شکل‌گیری منابع مختلف بین‌المللی در این زمینه، مهم‌ترین الزام شکل‌گرفته برای دولت‌ها جرم‌انگاری این عمل و در نتیجه اعمال ضمانت اجرای کیفری برای مرتکبین آن است. الزام دولت‌ها به جرم‌انگاری تأمین مالی تروریسم، که مصادیق آن در ماده ۲ کنوانسیون تأمین مالی تروریسم مطرح گردیده، در ماده ۴ کنوانسیون بیان می‌گردد. مطابق بند «الف» این ماده، کشورها باید جرایم نامبرده شده در ماده (۲) را در قانون داخلی خود جرم تلقی نموده و مطابق بند «ب»، این جرایم باید مشمول مجازات مقتضی با توجه به شدید بودن ماهیتشان قرار گیرند. همچنین در ماده ۵ کنوانسیون به لزوم ایجاد مسؤولیت برای اشخاص حقوقی که مرتکب این جرایم می‌گردند اشاره شده است. مشابه الزامات یادشده در قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت بیان گردیده است. ردیف «ب» از بند ۱ قطعنامه کشورهای عضو ملل متحد را مکلف نموده تا در خصوص ارائه یا جمع‌آوری وجوه به‌منظور اجرای عملیات تروریستی، وصف کیفری قائل شده و آن را جرم تلقی کنند. در این صورت لازم است علاوه بر تصویب و الحاق به کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم، اعمال فوق در قوانین جزایی به‌عنوان جرم قلمداد و برای آن مجازات تعیین گردد. ردیف «ث» از بند دوم قطعنامه نیز از کشورهای عضو خواسته است تا مرتکبین اعمال یادشده را به مرجع قضایی تحویل و به‌تناسب جدی بودن عمل تروریستی، به مجازات مناسب محکوم نمایند. گروه اقدام مالی نیز در توصیه شماره ۵ مقرر می‌دارد کشورها باید علاوه بر جرم‌انگاری تأمین مالی تروریسم بر مبنای کنوانسیون، تأمین مالی سازمان‌های تروریستی و افراد تروریست را حتی در صورت عدم ارتباط آن‌ها با یک اقدام یا مجموعه اقدامات تروریستی خاص، جرم‌انگاری کنند. مجدداً در توصیه ویژه ۲ گروه اقدام مالی بر

- حاجی ده آبادی، محمدعلی و خاتمی، سعیده (۱۳۹۷). «سیاست جنایی ایران در قبال جرم تأمین مالی تروریسم در پرتو الزامات بین‌المللی». فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، ۵(۳): ۳۵-۶۴.

- دادخدایی، لیلا (۱۳۹۲). «بررسی مفهوم فساد و رویکرد پیش‌گیرانه قانون‌گذار ایران در قانون ارتقاء سلامت اداری و مقابله با فساد». فصلنامه تعالی حقوق، ۱(۳): ۱۱۱-۲۱۹.

- شاکری، ابوالحسن و فتحی، مرتضی (۱۳۹۲). «از اصل قانونمندی حقوق کیفری تا آیین‌نامه‌ای شدن آن؛ بررسی آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۸۸». فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، ۴۳(۴): ۱۴۷-۱۶۴.

- فرهمند، حیدر (۱۳۸۸). «الزامات قانونگذار ایران پس از الحاق به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد». مجله کارآگاه، ۲(۷): ۸۰-۹۷.

- قنبری عدیوی، احسان (۱۳۹۵). «رویکردی بر جرم پولشویی و راهکارهای پیشگیری از این جرم». تهران: سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در علوم انسانی.

- مارتی، دلماس (۱۳۷۶). «به دنبال حقوق جزای مشترک اروپایی». مترجم: علی حسین نجفی ابرندآبادی، مجله حقوقی دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی، ۱۵(۲۱): ۱۸۵-۲۱۶.

- نامیان، پیمان و طیبی، سبحان (۱۳۸۷). «کنوانسیون ۲۰۰۰ پالرمو در بوته تحلیل با نگاهی به قانون پولشویی انگلستان و سوئیس». مجله دادرسی (سازمان قضائی نیروهای مسلح)، ۶۹(۱): ۱۶-۱۹.

به‌عنوان مجموعه تحولات تقنینی در عرصه مبارزه با تأمین مالی تروریسم عنوان داشت. از این جهت می‌توان به‌عنوان پیشنهاد مطرح نمود که مقررات داخلی ایران در صورت امکان با تأسی از مقررات بین‌المللی در حد امکان در راستای رفع خلأهای موجود پس از شناسایی برآید، سعی شود در راستای رفع نواقص موجود، اختلالی به مبادلات اقتصادی تحمیل نگردد و منافع فردی و حقوقی اشخاص نقض نشود.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردید.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله توسط نویسنده اول انجام گرفته است و نویسنده دوم نظارت بر حسن انجام کار را عهده‌دار بوده است.

تشکر و قدردانی: از تمامی کسانی که در انجام این مقاله به نگارندگان کمک نموده‌اند، تشکر می‌نمایم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی سامان یافته است.

منابع و مأخذ

- اخوان زنجانی، داریوش (۱۳۸۱). جهانی‌شدن سیاست خارجی. چاپ دوم، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.

- جلالی، محمود و قاسمی، وحید (۱۳۹۴). «قلمرو انطباق رویکرد قانون‌گذار ایران با مقررات متحدالشکل مقابله با فساد در کنوانسیون مریدا». فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، ۴۵(۳): ۳۸۱-۴۰۳.